

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

*НАЗАРОВА А.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ, ДОКТОРАНТ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ НАН УКРАЇНИ*

Статтю присвячено основним проблемам формування ефективної системи продовольчого комплексу в сучасних умовах глобалізації світової економіки.

The article is devoted the basic problems of forming of the effective system of food complex in the modern terms of globalization of world economy.

Постановка проблеми. Наростаючий дисбаланс між обмеженими природними ресурсами, можливостями систем біосфери і стрімким збільшенням народонаселення планети придбали риси глобальної кризи. З 1950 по 1990 рр. чисельність населення виросла з 2,5 до 5,3 млрд. чол., або більш ніж в два рази, а у 2000 році населення землі склало 6,0 млрд. чол. при щорічному прирості на 80-85 млн. чол.

Продовольча криза є істотним моментом глобальної кризи. Завдяки “зеленій революції” з 1950 до 1984 рр. зростання виробництва зернових культур перевищило зростання народонаселення. В середині 80-х рр. була досягнута своєрідна межа - 342 кг на людину в рік, після чого цей показник знизився до 299 кг в 1995 р. У цій ситуації виникло різке розшарування населення землі по рівню споживання продовольства. Населення розвинутих країн споживає в середньому по 3 350 ккал на чол. у день, що перевищує рівень, що рекомендується, на 700 ккал, а майже мільярд чоловік населення країн Африки і Азії споживає в середньому 2 040 ккал, що значно нижче за фізіологічний мінімум З 1992 р. в цю групу країн увійшла і Україна.

Міжнародні експерти з продовольчої безпеки звертають увагу на серйозну кризу в сільському господарстві країн Східної Європи і колишнього СРСР. Після “шокового” руйнування монополії держави на зовнішню торгівлю, перейшовши до

ліберальнішого зовнішньоторговельного режиму, держава одночасно різко скоротила підтримку власних виробників продовольства. Продовольча ситуація в Україні, як і соціально-економічне положення в цілому, багато в чому унікальна і нестандартна, а головне, неприйнятна для нормального розвитку країни. Стан продовольчої безпеки характеризується, головним чином, станом сфер споживання, АПК, збуту і розподілу, продовольчого резерву, а ці показники зараз незадовільні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До висновків про актуальність проблеми продовольчої безпеки як пріоритету агропродовольчої політики приводить і узагальнення зарубіжних та вітчизняних теоретичних досліджень, зокрема праць А.І. Алтухова, Ю.Д. Білика, В.І. Бойко, П.П. Борщевського, В.І. Власова, В.П. Галушко, А.В. Гордєєва, Д.П. Доманчука, З.І. Ільїної, М.В. Калінчика, С.М. Кваши, наукового доробку вчених, які займаються проблемами національної безпеки – І.Я. Богданова, В.М. Гейця, Б.В. Губського, М.М. Єрмоленко, та інших вчених-економістів.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є проведення аналізу впливу на продовольчу безпеку держави як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, а також пошук основних факторів, що впливають на формування ефективної системи продовольчої безпеки нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Останні дослідження і розрахунки доводять, що значна частина нашої країни опинилася за межею бідності. Споживання основних харчових продуктів в порівнянні з показниками кінця 80-х рр. в 2000-х рр. скоротилося: риби і рибопродуктів - в 2,5 разу, молока і молочних продуктів - більш ніж на 40%, м'яса і м'ясних продуктів, яєць, цукру, фруктів і ягід - майже на 30%, рослинного масла і овочів - на 20%. Одночасно зросло споживання хліба, хлібопродуктів і картоплі. По різних оцінках, денний енергетичний зміст споживання жителя України знизився в порівнянні з 1990 р. з 3420 ккал до 2460-2100 ккал.

Все це викликає необхідність вироблення стратегії продовольчої безпеки, бо до цих пір в Україні немає нормативно певної системи продовольчої безпеки, яка б цілеспрямовано

підтримувалася і розвивалася суб'єктами державного і місцевого управління, господарюючими суб'єктами всіх сфер і підсистем господарювання, що забезпечують продовольчу безпеку територій національного, регіонального і місцевого масштабів.

Усвідомлення положення, що склалося, і необхідність вироблення в регіоні перспективного підходу до забезпечення продовольчої безпеки призводить до висновку, що хаотичний і некерований стан підсистем господарювання, покликаних забезпечити продовольчу безпеку, до цих пір функціонально, організаційно, ресурсний і технологічно не зв'язаних між собою, слід замінити єдиною системою продовольчої безпеки країни з урахуванням особливостей регіонів.

Функціональний принцип означає, що підсистеми призначені і забезпечують своїми цільовими функціями, тобто інтегральними напрямками діяльності і результатами, реалізацію головної мети системи - забезпечення продовольчої безпеки регіону.

Організаційний принцип припускає, що підсистеми зв'язані організаційно, і підпорядковані між собою так, щоб найкращим чином забезпечити реалізацію головної мети.

Ресурсний принцип полягає в тому, що підсистеми забезпечені всіма необхідними ресурсами для виконання своїх цільових функцій по кількісних і якісних параметрах (фізичні, хімічні зв'язки і так далі).

Технологічний принцип виражений тим, що підсистеми мають власні технології для функціонально необхідного перетворення ресурсів, підсистеми зв'язані між собою загальносистемними технологічними перетвореннями ресурсів, необхідними для мети реалізації.

Принципи об'єднання підсистем формують чотири основні типи конфігурації зв'язків: функціональну, організаційну, ресурсну і технологічну.

Як системоутворюючий чинник для системи продовольчої безпеки регіону ми приймаємо його агропромисловий комплекс. З АПК в значній мірі пов'язані всі основні підсистеми комплексної системи продовольчої безпеки регіону..

Система продовольчої безпеки регіону - це система безпеки

продовольчої ресурсної структури регіональної демографічної популяції населення, сформована з взаємозв'язаних підсистем по функціональному, організаційному, ресурсному і технологічному (економічні, соціальні і екологічні відносини) принципах, така, що має головною метою надійне (безперебійне), достатнє і якісне задоволення фізіологічних потреб населення необхідними (основними) продуктами харчування.

Поки що в Україні відсутня налагоджена система продовольчої безпеки, яка б цілеспрямовано створювалася і розвивалася суб'єктами державного і місцевого управління, господарюючими суб'єктами всіх сфер і підсистем, що забезпечують продовольчу безпеку національного, регіонального і місцевого масштабів.

Ми вважаємо, що у доктрині продовольчої безпеки країни її критеріями названі:

- ступінь задоволення фізіологічних потреб організму людини в компонентах певного енергетичного насичення харчового раціону, його відповідність вимогам по допустимому вмісту в харчових продуктах залишків шкідливих для здоров'я речовин;

- рівень фізичної і економічної доступності продовольства для різних категорій населення;

- стабільність на продовольчому ринку (яку доцільно, на наш погляд, з часом замінити стабільністю платіжного попиту населення);

- ступінь незалежності продовольчого постачання країни і ресурсного забезпечення агропромислового комплексу від імпортованих постачань;

- рівень і темпи розвитку галузей агропромислового комплексу;

- розміри оперативних і стратегічних запасів продовольства.

Параметром, що характеризує безпеку продовольства, є відповідність рівня вмісту в харчових продуктах шкідливих для здоров'я речовин гранично допустимим, встановленим стандартом.

Фізична доступність продовольства характеризується наявністю в торговій мережі востребуваного населенням кількості і

асортименту продовольства, а також розміром і асортиментом його постачань спеціальному контингенту споживачів відповідно до прийнятих нормативів.

Економічна доступність продовольства визначається як можливість придбання різними групами населення продовольчих товарів при рівні цін і доходів (з урахуванням надходження продовольства з особистого підсобного господарства), що склався, в розмірах, закладених в мінімальній споживчій корзині.

Параметри стійкості продовольчого ринку визначаються рівнем закупівельних і роздрібних цін на сільськогосподарську продукцію і продовольство з урахуванням нормативної рентабельності їх виробництва і вартості харчових продуктів мінімальної споживчої корзини.

Параметром, що визначає можливість розширеного відтворення галузей АПК як умову продовольчої безпеки, є рівень їх рентабельності в порівнянні з нормативним.

Висновок. В умовах ринкової економіки зміна форм власності, як і перебудова системи управління, сприяє все більшому розвитку економічної самостійності підприємств АПК. Міняється характер виробничо-економічних зв'язків між виробниками і споживачами, на зміну централізованому плануванню і розподілу прийшли ринкові відносини, орієнтовані на обоюсторонню вигоду. Це вимагає розвитку ділової активності, заповзятливості, комерційної ініціативи і кооперативних форм діяльності всіх підприємств.

Література.

1. Мищенко І.М. Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблеми / І.М. Мищенко. - Кіровоград Центрально-Українське видавництво, 2001. - 204 с.

2. Мостовий Г.І. Ринок продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини : монографія / Г.І. Мостовий. - К. : Вид-во УАДУ, 1997. - 244 с.

3. Нижник О.М. Продовольча безпека: аналіз еколого-економічних проблем та шляхи їх вирішення / О.М. Нижник // Вісн. Сум. держ. аграр. ун-ту. Суми, 2001.- Вип. 2. - С. 342-346.